

ביאורי דסמ"ע | ביאורי שלחן ערוך | ביאורי הש"ך

שלחן ערוך המבואר
מת'בתא

חושן משפט
הלכות טוען ונטען

מהדורת לאנדא

עוז והדר

בירור הלכה

תמצית ההלכה

ביאור הגר"א המבואר

והתיבות המשפט המבואר

עמ סעיף א א) וכפר בב"ד. לאפוקי
חוץ לז"ד וכלקמן סעיף ט':
ב) הרי זה חייב לשלם בו.
נתשנות מצי"ט חלק (ג) [א'] סימן
ט"ז פסק דכשאומו להד"מ ועדים
מעידים שלוח ומוזר ואמר צ"ד
פרעתי קודם, נאמן אם היצא עדים.

עמ סעיף א א) וכפר בב"ד.
פירוש, לאפוקי חוץ לז"ד וכמ"ש
בסמון צסעיף ט'. וכתב הרמ"ש סי'
(שכ"ג) [שנ"ד] דלף שהעדים העידו
צ"ד אחר נעשה הומוזק כפרן, עכ"ל.
ד"מ ו':

דין האומר לא ליתני [הומוזק כפרן] וחילוק שבין צא תן לו או חייב אתה ליתן לו

ובו יד פנימים:

א טענו מנה הליתניך א"כ כפר בבית דין ואמר לא היו דברים מעולם ובאו שני עדים
שלוח ממנו מנה ופרעו והמלוה אומר לא נתפרעתי ב"ה הרי זה חייב לשלם.

ביאורי שו"ע

סימן עמ

הקדמה

בסימן זה יבואר שהאומר לא ליתני נחשב כאומר לא פרעתי, ולכן אם התברר על פי עדים או על פי כתב ידו שלוח, אינו נאמן לחזור ולטעון שכבר פרע, שהרי כבר הודה שלא פרע, ואפילו אם העדים מעידים שלוח ופרע, אינם נאמנים לגבי הפרעון, וכדברי רבא (שבועות מא:): שהלכה כמותו^א, והטעם הוא כיון שהודאתו שלא פרע נחשבת כמאה עדים^ב. ואף אם טוען שחזר ופרע אחרי שהתברר הדבר שלוח, אינו נאמן, לפי שהומוזק כפרן לאותו ממונו. ויתבאר פרטי הדינים בזה, באלו טענות נחשב הוא כאומר לא פרעתי. וכן יבואר עוד אופנים שחייבוהו בית דין על פי טענתו הראשונה, ורוצה לחזור ולטעון טענה אחרת הפוטרת אותו, האם מקבלים את טענתו השניה.

עוד יבואר בסימן זה דין המודה בפני בית דין שהוא חייב, או מי שחייבוהו בית דין לשלם, מתי נאמן לומר אחר כך ששילם את חיובו, ומתי כותבים לו בית דין שטר על החוב. ומקור דין זה במסכת בבא מציעא (ז.), שם אמר רב זביד משמו של רב נחמן שבין אם אמרו לו בית דין 'צא תן לו' ובין אם אמרו לו 'חייב אתה ליתן לו', נאמן לומר שפרע, ואף שלשון 'חייב אתה' אינה פסק דין גמור, אלא שכך נראה הדבר, מכל מקום סתם בני אדם אינם מבדילים ביניהם והכל נראה להם כפסק דין גמור, ועשויים הם לפרוע^ג, ולכן בכל אופן אם ביקש המלוה שיכתבו לו שטר אין כותבים לו. אמנם הוסיף רב זביד שמכל מקום יש אופן שבו יהיה חילוק בין הלשונות, והיינו באופן שלאחר זמן אמר פרעתי, ובאו עדים והעידו שלא פרעתי, שבזה אם אמרו לו בית דין 'צא תן לו', הומוזק כפרן, ושוב אינו נאמן לומר שפרע עד שיפרע לו בעדים, אבל אם אמרו לו 'חייב אתה ליתן לו', ואמר שפרע, והעידו עדים שלא פרע, נאמן הוא לומר שפרע אחר כך בלא עדים, משום שבמה שאמר בתחילה שפרע לא הומוזק כפרן, לפי שהיתה כוונתו להשתמש מהתובע עד שיעיינו בית דין בדינו ויאמרו פסק דין גמור. ופסקו הר"ף (שם), הרמב"ם (טוען ונטען פ"ז הלכות ה-ו) והרא"ש (שם פ"א סי' מב) כרב זביד^ד.

ובסנהדרין (ט:): נחלקו אמוראים בדין המודה בפני שלשה ולא עשו קנין, מתי נחשבים אותם שלשה כבית דין ויכולים הם לכתוב שטר על ההודאה אף שלא מדעת הלוה, רב אדא בר אבהו אמר שאם כבר ישבו שלשה אנשים, ובא והודה בפניהם, אין כותבים שטר, שמא לא התכוון להודות בפני בית דין, אלא התכוון שיהיו עליו עדים. אבל אם טרח וכינס שלשה והודה בפניהם, מוכח שהתכוון שיהיו עליו בית דין, וכותבים עליו שטר. ורבא אמר שאפילו באופן זה אין כותבים, עד שיאמר להם בפירוש שיהיו דינים. ומר בר רב אשי אמר שאפילו באופן זה אין כותבים, אלא אם כן היו השלשה קבועים במקומם לדון כדרך הדיינים, ושלחו לו שיבוא לפניהם לדין. ומדברי הר"ף (שם) נראה שפסק כמו בר רב אשי, וכן פסק הרמב"ם (טוען ונטען פ"ז הלכות ג, ה). והרא"ש (שם פ"ג סי' כז) הביא שנחלקו הפוסקים בדין זה, ולא הכריעו. וכתב הבית יוסף (סי' לט סי"ה) שכיון שיש מחלוקת בדין זה, הבא לכתוב שטר עליו להביא ראיה שאין הלכה כמו בר רב אשי, ולכן אין כותבים שטר עד שיהיו בית דין קבוע, ושלחו לו שיבוא לפניהם.

והנה לכאורה יש סתירה בין שתי הסוגיות המוזכרות, בבבא מציעא ובסנהדרין, שבבבא מציעא מבוואר שנאמן לטעון פרעתי גם אחרי שפסקו את דינו, ולכן אין כותבים לו שחייב מחשש שמא בינתיים פרע, ואילו בסנהדרין מבוואר שבית דין כותבים לו שטר שהוא חייב, ומוכח שאינו נאמן לטעון פרעתי, שאילו היה נאמן לטעון כן היינו חוששים שמא פרע בינתיים, ולא היו כותבים עליו שטר. וביאר הלחם משנה (טוען ונטען פ"ז ה"ה) בדעת הרמב"ם, שבבבא מציעא מדובר שלא הוצרכו לשלוח לנתבע שיבוא, אלא בא מעצמו, ובאופן זה נאמן הוא לטעון פרעתי, ואילו בסנהדרין מדובר שהוצרכו לשלוח אחריו שיבוא, ומחמת כן אינו נאמן לומר פרעתי, וחילוק זה פסק השולחן ערוך (סי"ב). עוד כתב הלחם משנה ליישב על פי דברי הר"ף, שבבבא מציעא מדובר באדם שהוא ציית דינא, ולאחר שפסקו את דינו קיבל עליו לקיימו, ולכן נאמן לומר פרעתי, אבל בסנהדרין מדובר במי שיצא מהבית דין בסרבנות ולא רצה לפרוע חובו, ולכן אינו נאמן לומר פרעתי, וגם חילוק זה פסק השולחן ערוך (סי"ד).

בסעיף א' יבואר דין האומר לא ליתני, ואחר כך חייבוהו בית דין, שאינו נאמן לומר שפרע. בסעיף ב' יבואר שאם אמר הנתבע שהתובע חייב לו כנגד ההלואה, דינו כמודה שלא פרע. בסעיף ג' יבואר שהמודה שהוא חייב אינו נחשב כאומר לא פרעתי, ונאמן לומר שנזכר שפרע. בסעיף ד' יבואר הדין באופן שיש עדים שקיבל הנתבע מעות מהתובע, אך אינם יודעים לשם מה ניתנו, באופן שהכחיש

מקורות והערות

אמר הלוה פרעתי כפי שחייבו אותי, נאמן, ולכן אם אחר כך ביקש המלוה שיכתבו לו בית דין שטר על הלוואה זו, אין כותבים לו, שמא בינתיים כבר פרע לו הלוה. ואם אמר הבית דין לנתבע 'חייב אתה ליתן לו', שאין זה פסק דין גמור, אלא כוונתם רק שהדין נוטה לחיובו, ולאחר זמן כשתבע המלוה אמר פרעתי, אינו נאמן, כי אדם כזה שלא פרע מעצמו עד שתבעו המלוה לדין תורה, בודאי אין דרכו למהר ולפרוע עד שיאמרו לו בית דין פסק דין גמור, ולכן אם אחר כך ביקש המלוה שיכתבו לו הבית דין שטר על הלוואה זו כותבים לו, שהרי ודאי לא פרע לו הלוה.

ו. הר"ף שם כתב שיש מחלוקת בענין זה, כיצד לפסוק את ההלכה, שיש מי שאומר שאין הלכה כמו בר רב אשי, ויש מי שאומר שהלכה כמותו, כיון שבכל מקום שלא

א. בית יוסף (ס"ב).

ב. רש"י (שם ד"ה כאלמה). וכתבו תוספות (שם ד"ה כל האומר) שגם לדעת אביי, החולק עם ופותר אותו מתשלומים, היינו רק באופן שערדים מעידים שפרע, אך גם הוא מודה שסתם אדם האומר 'לא ליתני', הרי הוא כמודה שלא פרע, כמבואר בגמרא (צ"ו א.).

ג. רא"ש (צ"מ פ"א סי' מב).

ד. כן פירשו הרמב"ן, הרשב"א (שם ד"ה א), הרא"ש (שם פ"א סי' מב), ושאר הראשונים, אולם ראה ברש"י (שם ד"ה והפסד) שפירש באופן אחר, ובראשונים הנ"ל שהקשו עליו.

ה. אמנם רב יוסף בר מניומי אמר שם משמו של רב נחמן, שאם אמרו בית דין ללוה שהתחייב בדינו 'צא תן לו', ולאחר זמן כשתבעו המלוה שיפרע לו מה שחייבוהו בית דין

ביאורי שו"ע

בתחילה את נתינת המעות, ובאופן שטען מתחילה שקיבלם במתנה וכדומה, והדין באופן שהעדים מעידים שהודה שהיתה זו הלואה. בסעיפים ה'ז' יבואר שהאומר לא לית, והייבואו בית דין, הוחזק כפרן, ואינו נאמן לומר שפרע אחר כך. בסעיף ח' יבואר שאם הנתבע הוחזק כפרן, נוטל התובע בלא שבועה. בסעיף ט' יבואר דין האומר לא לית, וחזר ואמר מעצמו שלוח ופרע או טען טענה אחרת הפותרתו. ודין האומר חוץ לבית דין לא לית ובאו עדים שלוח. בסעיף י' יבואר שאם הנתבע סתר את דבריו הראשונים, הוחזק כפרן, אך אם אפשר לפרש דבריו שלא יסתרו, לא הוחזק כפרן. בסעיף י"א יבואר הדין כשהכחישוהו עדים בדבר שאינו שייך לעיקר טענתו. בסעיף י"ב יבואר דין הטוען שפרע לחבירו בסחורה מסוימת, והתברר שלא היתה שוה כפי שטען, ודין הטוען פרעתי לאחר שחייבוהו מכח הודאתו או על פי עדים. בסעיף י"ג יבואר דין מי שחייבוהו לשלם, ולאחר זמן אמר פרעתי, והכחישוהו עדים, האם הוחזק כפרן. בסעיף י"ד יבואר דין היוצא מבית דין בסרבנות, והחרימוהו, ואמר פרעתי אחר כך, ודין המודה לתביעת חבירו ואחר כך טען שיש לחבירו חוב אחר כנגדו.

סעיף א

אמר לא לית ובאו עדים שלוח ופרע חייב לשלם / הטוען טענה והוכחש על ידי עדים או מכתב ידו הוחזק כפרן

טענו התובע מנה הלית, וכפר הנתבע בבית דין, שאכן לזה ממנו מנה, והוסיפו ואמרו שכבר פרעו, ואילו ואמר לא היו דברים מעולם, ובאו שני עדים והעידו המלצה אומר הלית ולא נתפרעתי, הרי זה חייב לשלם.

ביאורי סמ"ע

סעיף א

(א) וכפר בבית דין. פירושו, כוונת השלחן ערוך בכך שנקט דוקא אופן שכפר בבית דין, שאז אם הוכחש על ידי עדים נעשה כפרן, היא לאפוקי אופן שכפר חוץ לבית דין, שאף אם הכחישוהו עדים לא הוחזק כפרן, וכמו שכתב השלחן ערוך בסמוך בסעיף ז'. וכתב הריב"ש סימן שנ"ד, דאף באופן שכפר בבית דין אחד, ואילו העדים העידו נגדו בבית דין אחר, נעשה הוחזק כפרן. עד כאן לשון דרכי משה הארוך אות ו':

ביאורי ש"ך

סעיף א

פסק, דאף על פי שנתבע האומר לא לית, ובאו עדים שלוח ופרע, חייב לשלם, מכל מקום כשאומר הנתבע שלא היו דברים מעולם, ועדים מעידים שלא, אך אינם מעידים שפרע, ואחר כך חזר הנתבע מטענתו הראשונה שלא לוח, ואמר בבית דין, אמנם לית, אך פרעתי כבר קודם שתבע אותי, נאמן לטעון כן, אם הביא עדים המסייעים לדבריו ומעידים שפרעתי. וטעמו, שאמנם המוחזק כפרן אינו נאמן עוד בממון זה, אך זהו דוקא כשאין לו סיוע לטענתו, אך כאן שיש עדים

(א) וכפר בבית דין. נקט השלחן ערוך כן בדוקא, שכפר בבית דין, לאפוקי אופן שכפר חוץ לבית דין, שאז אף אם הוכחש בעדים לא הוחזק כפרן, וכדלקמן סעיף ז':

מי שהוחזק כפרן וחזר בו מטענתו ועדים מסייעים לו

(ב) הרי זה חייב לשלם כו'. בתשובות מבי"ט הל"א סימן ט"ז

מקורות והערות

הפרעון, ולכן אינם יכולים להעיד לו. מה שאין כן כשטוען ברי שהיתה הלואה, שהוא עצמו אינו צריך לעדים, כיון שהוא יודע בעצמו שהוא חייב לו, והעדים הם רק ראיה לבית דין, והבית דין אינם יכולים לפסלם כיון שלא נפסלו על פי שני עדים. אולם האמרי בינה (טוען וטוען סי' טז ד"ה ועין נספח) חולק וסובר שאף אם הוא טוען טענת שמא יכול לחייב את הנתבע על פי עדותם, ואף על פי שהמלוה עצמו אומר שהם פסולים, מכל מקום כיון שלכל העולם הם עדים כשרים לכל דבר ממילא אף לגבי המלוה עצמו לא התבטלה העדות שהעידו קודם לכן, שהיתה הלואה, ויכול הוא לסמוך עליהם לענין זה, וכיון שהוא יודע שלא היה פרעון, רשאי הוא לגבות מהמלוה. והוסיף עוד, שאפילו אם גם לגבי הפרעון אינו טוען ברי שלא נפרע, יכול הוא לגבות, כיון שלענין ההלואה הוא סומך על העדים המעידים שהיתה הלואה, ולגבי הפרעון הוא סומך על הודאת הלוה, שהודה שלא פרע.

י. ודוקא אם העידו בפני הלוה, אבל אם לא העידו בפניו לא הוחזק כפרן, שהרי אין מקבלים עדים שלא בפני הבעל דין, כמבואר לעיל (סי' נח ט"ו). ערוך השלחן (ס"ב). וכתב עוד, שנראה לו שאפילו באופנים שכן מקבלים עדים שלא בפני בעל דין, כגון במקום אונס, מכל מקום לענין ההחזיקו כפרן אין מקבלים שלא בפניו.

יא. במשנת דברי אליעזר (נש"ך סק"ב) ביאר, שלגבי עיקר הדין האומר כאן, שחייב הלוה לשלם, אין חילוק בין אופן שכפר בבית דין לבין אופן שכפר חוץ לבית דין, ואף אם אמר חוץ לבית דין לא לית, אם אמר כן בפני עדים ואמר להם אתם עדי, ואחר כך באו עדים שלוח ופרע, חייב לשלם, וכמבואר להלן (ס"ט), ולכן הוצרך הש"ך לבאר שהנפקא מינה היא לענין דין הוחזק כפרן, שאם כפר בבית דין והוכחש בעדים הרי הוא מוחזק כפרן, ואינו נאמן לומר שפרע לאחר מכן, ואילו כשכפר בעדים חוץ לבית דין, אף שחייב לשלם, מכל מקום לא הוחזק כפרן, ונאמן לומר שפרע אחר כך.

יב. כתב בחזון איש (מו"מ סי' ז' אות ו'), שאמנם אם הכחיש את העדים פעם אחת, שוב אינו חוזר וטוען שפרע אף לדעת המבי"ט. ורק באופן שהודה תיכף אחר העדאת העדים, אז סובר המבי"ט שהאמת הוא שפרעו כמו שהעידו העדים, אלא שהוא שיקר בתחילה בסברו שטענה זו מעולה יותר נמשמע מדברי החזון איש, שלדעת המבי"ט, מקבלים את עדותם שפרע, אף אם רק אחר כך טען הנתבע שפרע כבר, אולם בדברי המבי"ט משמע, שמדבר באופן שהנתבע חזר וטען שפרע והוא הביא את העדים להעיד שפרע. וכן משמע בדברי הש"ך להלן.

אמרו בגמרא שאין הלכה כמר בר רב אשי, הלכה כמותו, ולא מצאנו בכל הש"ס אלא שני מקומות שאין הלכה כמותו, וכן דעת רב האי גאון. וכתב הנמוקי יוסף (ס"ב ד"ה זלמו) שמשמע מלשון הרי"ף שגם לדעתו יש לפסוק הלכה כמר בר רב אשי. וביאר הבית יוסף (מו"מ סי' לט ס"ב) שדיוקו של הנמוקי יוסף הוא מכך שהזכיר הרי"ף את שמו של רב האי גאון, הסובר שההלכה כמר בר רב אשי, ולא הזכיר את שמות החולקים.

ז. וראה"ן (פ"ט) יבואר דין הכופר חוץ לבית דין. סמ"ע וש"ך (סק"ב).

ח. עיין רעק"א (טו"מ סי' קנט ד"ה לדי, הו"ד נפמתי מטעם סק"ב), שבאופן שהעדים מעידים רק שראו שנתן לו מעות בפרעון חוב, ולא ראו את מעשה ההלואה, אין אומרים שכיון שמעידים שפרע, ממילא מוכח שלוח, כי באופן זה לא שייך הטעם שאף על פי שהעדים מעידים שכפר פרע, מקבלים את עדותם רק לגבי ההלואה ולא לגבי הפרעון, שהרי כאן לא נודעה העדות על ההלואה אלא מכח מעשה הפרעון. אולם במשנת דרבי אליעזר (נש"ך ס"ב) כתב שהוא הדין אם לא ראו העדים שהלוהו, אלא רק שפרעו ואמר לו הילך מעותיך שהנני פורע לך את חובי, גם כן חייב לשלם, ואף שהמלוה עצמו טוען שהעדים לא ראו כלום, שהרי הוא מכחיש את הפרעון, מכל מקום מתברר לנו על פי העדים שהיתה הלואה, וממילא הלוח הוחזק כפרן. ובפנים במשפט (סק"ג) דייק כן גם מדברי הרמב"ם (טוען וטוען סי' י"ז) והשו"ע להלן (ס"ב), שכתבו שאם הודה הנתבע בבית דין שחייב לתובע מנה, ואחר כך אמר נזכרתי שפרעתי לו ומביא עדים על הפרעון, עדותם מועילה לפטור אותו כיון שלא הכחישם ואינו כאומר לא לית מעולם, ומבואר בדבריהם שאף שהעדים העידו רק על הפרעון, מכל מקום הטעם שפטור הוא רק משום שלא אמר לא לית, אבל אם היה אומר לא לית היה מוחזק כפרן על פי עדותם. אכן מדברי הש"ך (סק"ט) שפירש את דברי השלחן ערוך הנ"ל וכתב 'דאילו אומר לא לית ובאו עדים שלוח', וכו', משמע שרק אם באו עדים שלוח הוא מוחזק כפרן על ידם, אך אם היו באים רק עדים שפרע לא היה מוחזק כפרן.

ט. כתב השער משפט (סק"ב, סי' כ"ג סק"ט), שדין זה הוא רק אם התובע טוען טענת ברי, אבל אם התובע עצמו טוען טענת שמא, אינו יכול לחייב את הנתבע על פי העדים המעידים שלוח, שהרי הוא עצמו הודה שהם פסולים כמה שמעידים שכבר פרעו. וכתב בטעם הדבר, שכשהתובע מסופק אם היתה הלואה, הוא זקוק לעדותם להוציא ממון על פיהם, וכיון שהוא בא לגבות את החוב על כרחך צריך הוא לומר שהם משקרים כמה שמעידים על

בן יותר מק' עדים. צטור (סעיף ה) וגם צרמז"ס פ"ו מטוען (ה"ג), לא כתב האי לישנא דיותר מק' עדים, אלא הודלת צעל דין כמאה עדים דמי. וכחצתי שם (פרישה) דהיינו טעמא, דלע"ג דתרי עדים שאומרים שפרעו הו"ל כמאה, אפ"ה אין צ"ל שהוא נאמן בהודלתו יותר ממאה עדים, שהרי עיקר מה שנתחייב לשלם עליו הוא מנח שאמר לא ליתמי, וע"ז הוחזק כפרן שהרי עדים הכחישו אותו, אלא שחאמר הרי גם הם אומרים שפרע, על זה קאמר, עדות העדים שאומרים שפרע מסלקין אותן מעדותיהו.

ואינו נ"ל, דמשמעות הפוסקים לא משמע הכי פירוש, ומה שהצי"ל ראה מהרב המגיד (פ"ו מטוען ה"א) כבר כתב תשובתו צ"ל, דעד שיצטרע צעדים, ראה לומר אם יאמר פרעתי אח"כ. ומש"כ שם ע"ז, היינו לפי מה שפירש הוא ז"ל דהעדים מעידים שיש לו כו', ליתא, דהוא פירש הש"ס (צ"מ ז.) כן, אבל דברי הרמז"ס כפשטן, כן צ"ל לנעוץ שם. ומה שהצי"ל ראה מדברי הרמ"ה שצטור סימן פ' (סעיף ד), אינה ראויה כלל, דהני סהדי דמכחי טענה קמייתא לא אמו עד דכבר טען טענה צתרייתא כן מוכח שם צטור, ע"ש. ולדבריו תיקשי דהלא הרי"ן מ"ג"ש והרמז"ס (פ"ו מטוען ה"ח) שהצי"ל הטור שם, פליגי אהרמ"ה וס"ל דאפילו צ"ל סהדי נמי יכול לטעון טענה צתרייתא לע"ג דמכחי טענה קמייתא כמצ"ח צטור שם, אלא על כרחיך היינו טעמא כיון דהני סהדי לא אמו עד צטר דטען כבר טענה צתרייתא. ודברי הרי"ז"ש (סי' טז) שהצי"ל המצ"ט שם הם כפשטן. ומה שכתב דמ"ש הרמז"ס (פ"ו מטוען ה"ג) והטור (סעיף ה), כל האומר לא ליתמי כאומר לא פרעתי דמי ואפילו עדים מעידים שפרע אינו נאמן, מיירי כשעומד בטענה לא ליתמי. אינו נ"ל סתמית הפוסקים כן. ועוד, שהרי כתב הטור ריש סימן זה, לפיכך אם אחר שפרע חזר וטען את זה ואמר פרעתיך צ' פעמים אין משציעים אותו היסת כו'.

ביאורי שו"ע

שלא לזה הרי הוכחש צעדים שהעידו עליו שלזה. ואף שמתוך דברי המלוה ענמו נמנא שהוא טוען שהעדים משקרים צעדותם צמה שאומרים שהלוה פרע, אין זה נחשז שפסלם על ענמו, כיון שאף לדבריו יתכן שהוא טועה והם זוכרים יותר ממנו, ומכל מקום הלוה חייב כיון שהודה שלא פרע'.

הגה: והטעם, דכל האומר לא ליתמי, כאלו אומר לא פרעתי דמי', שהרי לפי טענתו שלא לזה לא יתכן שפרע'ו, ונאמן הלוה על ענמו צהודלתו שלא פרע, יותר ממאה עדים המעידים עליו שפרע'ו, ועדותם של העדים שפרע מתבטלת מחמת הודלתו שלא פרע, ואילו מה שאומר

ביאורי סמ"ע

כמאה עדים, אינה עדיפה מעדותם שפרע, אפילו הכי אין צריך לומר שהוא נאמן בהודלתו יותר ממאה עדים כדי להחזיקו כפרן, שהרי עיקר מה שנתחייב הנתבע לשלם עליו [מחמתו] הוא מכח מה שאמר בתחילה לא ליתמי, ועל פרט זה הוחזק כפרן, שהרי עדים הכחישו אותו והעידו שלזה, אלא שתאמר, אם אנו סומכים על עדותם, הרי גם הם אומרים שפרע, ואם כן לפי דבריהם יש לפוטרו, הנה על זה קאמר הטור והרמב"ם שאותו חלק של עדות העדים שאומרים שפרע, מסלקין אותן מעדותיהו - מסלקים חלק זה

מדוע נקט הרמ"א שהודאת בעל דין 'יותר' ממאה עדים (ב) יותר ממאה עדים. בטור (ס"א), וגם ברמב"ם בפרק ו' מהלכות טוען ונטען (ה"ג), לא כתבו האי לישנא שכתב הרמ"א דהמודה נאמן על עצמו יותר ממאה עדים, אלא כתבו שהודאת בעל דין 'כמאה עדים' דמי, וכתבתי שם בפרישה (ס"א ד"ה הודאת), דהיינו טעמא שכתבו הטור והרמב"ם רק שהודאתו כמאה עדים, משום דאף על גב דתרי עדים שאומרים שכבר פרעו הנתבע לתובע, הו"ל כמאה עדים, ואם כן היה מקום לומר שאם הודאתו שלא פרע נחשבת רק

ביאורי ש"ך

את תביעת חבירו ואמר לא היו דברים מעולם, והעידו עדים שלזה, לעולם אינו נאמן לומר פרעתי עד שיברר את דבריו האחרונים בעדים, ומוכח מזה שאף על פי שהחזק כפרן, מכל מקום אם הביא עדים לדבריו האחרונים הרי הוא נאמן, אין זו ראייה, וכפי שכבר כתב שם המב"ט בעצמו תשובתו בצידו, שמה שכתב המגיד משנה דאינו נאמן עד שיברר בעדים, שמשמע מזה שאם הביא עדים הרי הוא נאמן, רצה לומר שאם יאמר הלוה פרעתי אחר כך - אחרי שחייבוהו בית דין, ויביא עדים על כך, יפטר, כיון שעדים אלו לא הוכחשו על ידו מעולם. אך אם יטען עתה שפרע קודם לכן, ויביא עדים על כך, אינו נאמן, מאחר וכבר הודה שלא פרע, והכחיש בכך את כל העדים שיעידו שפרע קודם לכן. ומה שכתב שם המב"ט על זה, שאף אם נפרש כן את כוונת המגיד משנה, שנאמנות העדים היא רק כשמעידים שפרע עתה, ולא כשמעידים שפרע קודם לכן, היינו רק לפי מה שפירש הוא - המגיד משנה עצמו ז"ל, שמדובר שם באופן דהעדים הראשונים מעידים שיש לו עתה כו', כלומר, שאינם מעידים רק על מעשה ההלוואה, אלא מעידים גם שעתה הוא חייב לו ממון

המעידים כדבריו שפרע, ואין בדבריהם כל הכחשה לעדים המעידים שלזה, יש להאמינו. ואף שבנידון שבסעיף זה מוכח שאינו נפטר אף שהעדים מעידים שפרע, וזהו כיון שהוא טוען לא ליתמי, ועומד בטענתו, וכיון שכל האומר לא ליתמי כאומר לא פרעתי, לא ניתן לפוטרו מכח עדות העדים שפרע, בזמן שהוא מכחישם ומודה שלא פרע. אך כאן שהלוה עצמו חזר בו מטענתו הראשונה, ואמר פרעתי, והביא עדים המסייעים לו, הרי אין צורך להאמינו כדי לפוטרו, אלא אנו מאמינים לעדים שפרע ופוטרים אותו, ודי בכך שאינו מכחישם, אלא אומר כדבריהם שפרע.

ודין זה אינו נראה לי, כיון דמשמעות הפוסקים לא משמע דהכי פירושו של הדין המבואר בשלחן ערוך, אלא בכל אופן שאמר לא ליתמי אינו נפטר בטענת פרעון, אף שעדים מעידים שפרע, כיון שכבר הכחישם בהודאתו הראשונה, שאמר לא ליתמי, וכאילו אמר לא פרעתי.

ראיית המב"ט מהמגיד משנה ודחיית הש"ך ומה שהביא המב"ט ראייה מהרב המגיד [מגיד משנה] (טוען ונטען פ"ו ה"א ד"ה הרי), שביאר בדברי הרמב"ם (שם) שמי שהכחיש

מקורות והערות

א. הקשו התוספות (טענות מא' ד"ה כל האומר), מדוע אין מפרשים את מה שאמר 'לא ליתמי' שכוונתו לומר לא עמדתי בהלוואתי אלא פרעתי [וכעין מה שאמר בגמרא (מנחות ז.) לגבי האומר 'לא נטמאתי' שניתן לפרש שכוונתו לומר לא עמדתי בטומאתי אלא טבלתי]. ותירצו התוספות שני תירוצים: א. שכאן לא מדובר באופן שאמר לשון 'לא ליתמי', שאז אכן היינו יכולים לפרש דיבורו כאמור, אלא מדובר שאמר 'לא היו דברים מעולם', ולכן אי אפשר לפרש דיבורו כך. ב. שכיון שהוא טוען זאת בבית דין, יש לו לדייק בדבריו באופן שיפטר ואין לנו לתרץ בדבריו. וכתב התומים (סק"ב) שאמנם לפי התירוצי הראשון אם אמר לא ליתמי לא הוחזק כפרן, אך מסתימת הפוסקים נראה שסוברים כתירוצי השני, שאף כשטוען לא ליתמי אין מתרצים את דבריו, וכן מבואר במדרכי (מסות פ"ט רמז ל"ב) בשם רבינו שמריה.

ב. רש"י (צ"ז ו. ד"ה ל"ב).
ג. כתב הסמ"ע (סק"ב) שהרמ"א כאן שינה מלשון הרמב"ם (טוען ונטען פ"ו ה"ג) והטור (ס"ט) שכתבו 'והודאתו כמאה עדים דמי', וכתב שהוא נאמן בהודאתו 'יותר' ממאה עדים, וראה בדבריו שביאר מדוע הוצרך לכך הרמ"א. וראה בהערות על הסמ"ע ביאורים נוספים בשניו לשון זו של הרמ"א.
ד. נתיבות המשפט (סק"ב) על פי ביאור הטבעת החושן, וראה עוד בהערות על הנתיבות המשפט, ושם יובאו תירוצים נוספים מהאחרונים על קושיא זו.
ה. הרמב"ם שם כתב: הרי שטען עליו [חבירו] שהלווה מנה, והשיב זה ואמר לו לא היו דברים מעולם, ואחר כך הביא הטוען עדים שהלווה בפניהם, וחזר הנתבע ואמר כן היה

ועדיין לא פרעו, וממילא העדים האחרונים המעידים שפרע קודם לכן מכחישים את הראשונים, ומחמת כן אינם נאמנים, אך אם העדים הראשונים העידו רק על ההלואה עצמה, ובתחילה טען שלא לזה ואחר כך טען שכבר פרע קודם שתבעו, והעדים האחרונים מסייעים לטענתו ומעידים שפרע קודם התביעה, ואין הכחשה בין העדויות, סובר המבי"ט שגם המגיד משנה יסבור שמקבלים את העדים האחרונים המעידים שהחוב פרוע, אף שהלוה עצמו טען בתחילה שלא לזה ובכלל זה שלא פרע, מכל מקום כיון שחזר בו וטען שפרע, ועדים מסייעים לו, מקבלים את עדותם ופוטרים אותו, **ליתא** - אין ביאורו של המבי"ט בדברי המגיד משנה נכון, **דהוא** - המגיד משנה **פירש** רק בדברי הש"ס **כן**, שמדובר באופן שהעדים הראשונים העידו שעדיין הממון ביד הנתבע, **אבל** את **דברי הרמב"ם** פירש המגיד משנה **כפשטן**, שמה שכתב שהתובע הביא עדים שהלוהו בפניהם, היינו שהם מעידים רק על ההלואה עצמה, ואינם מעידים שעדיין לא פרעו, **כן ברור למועין שם**, ואף על פי כן יש לפרש את כוונת המגיד משנה כפי שצייד המבי"ט בתחילת דבריו, שאינו נפטר אלא אם כן יביא עדים שפרע אחר כך, אך אינו נפטר על ידי עדים שיעידו שפרע קודם לכן, כיון שכבר הכחישם בכך שטען בתחילה לא ליתיה, ובכלל זה יש הודאה שלא פרע, ואף שהוא עצמו גם כן שינה את טענתו וטוען עתה שפרע קודם לכן, אינו נפטר.

ראיית המבי"ט מהרמ"ה ודחיית הש"ך

ומה שהביא המבי"ט ראייה מדברי הרמ"ה שהובאו ב**טור סימן פ'** (ט"ו), שאם הוכחש הנתבע בטענתו הראשונה, ושינה את טענתו לטענה אחרת הפוטרתו, אינו נאמן בטענה השניה עד שיביא ראייה, ומוכח שאם יביא ראייה יהיה נאמן, אף שהוכחש בטענתו הראשונה, ואף כאן, הגם שהוכחש בטענת לא ליתיה, יהא נאמן לומר פרעתי אם עדים מסייעים לו, **אינה ראייה כלל**, שהרי הרמ"ה מדבר באופן דהני סהדי **דמכחישי טענה קמייתא, לא אתו עד דכבר טען טענה בתרייתא**, וכיון שבשעה שטען את טענתו השניה עדיין לא הוחזק כפרן, אף שאחר כך באו עדים והכחישו את טענתו הראשונה, אין זה מחזיקו ככפרן למפרע על טענתו השניה שטען קודם לכך, **כן מוכח שם בטור, עיין שם** שכתב והוא דלא אתו סהדי בתר הכי, אבל אי אתו סהדי בתר הכי, ואכחשוהו בטענה קמייתא, לא משגיחין בטענה בתרייתא עד דמייתי ראייה, הרי שהראיה לטענה השניה מועילה רק באופן שטען אותה קודם שהוכחש על ידי עדים בטענתו הראשונה. ויש להוכיח כן, שמדובר כשטען את טענתו האחרונה קודם שבאו עדים להכחישו

ראיה מדברי הריב"ש

ודברי הריב"ש (שו"ת, סי' שצב ד"ה סוף) **שהביא המבי"ט שם**, שאם אמר הלוה לא היו דברים מעולם, ובאו עדים והעידו שלוה, ואמר נזכרתי שלויתי ופרעתי, אפילו אם יביא עדים המסייעים לו אינו נאמן, **הם כפשטן**, שכיון שהוחזק כפרן, אינו נאמן לטעון טענת פרעון אפילו אם עדים יסייעו לו, ושלא כדברי המבי"ט שכתב שדווקא שם כתב הריב"ש שאינו נאמן, כיון שאמר 'נזכרתי שלויתי ופרעתי', הרי שהוא מחליף את טענתו הראשונה, ואינו נאמן בה, אך באופן שטוען עתה פרעתי, ואומר שידע תמיד שפרע אלא שרצה להיפטר בטענת לא ליתיה, שאם עדים מסייעים לטענתו שפרע, נאמן.

מחלוקת המבי"ט והש"ך בביאור דברי הרמב"ם והטור

ומה שכתב המבי"ט דמה שכתבו הרמב"ם (טוען ונטען פ"ו ה"ג) והטור (א"ס), **שכל האומר לא ליתיה כאומר לא פרעתי דמי, ואפילו עדים מעידים שפרע אינו נאמן, מייירי דוקא בשגם לאחר שבאו עדים שלוה ופרע, עומד הלוה עדיין בטענת לא ליתיה, אך אם חוזר וטוען שפרע, וגם עדים מעידים כן, הרי הוא נאמן, אינו נראה לי פתימת הפוסקים כן.**

ראיה מהטור שלא כדברי המבי"ט

ועוד ראייה מדברי הטור שלא כדברי המבי"ט, **שהרי כתב הטור ריש סימן זה (א"ס), לפיכך אם אחר שפרע חזר הנתבע ותבע את זה, ואמר פרעתיך שני פעמים, אין משיבועים אותו היסת כו'.**

מקורות והערות

שכן אינם סותרים את דברי העדים הראשונים, ואף שהם סותרים את טענתו הראשונה. ז. **בפני** אריה ביאר את החילוק בין ביאור הגמרא לבין ביאור הרמב"ם, שהרי בגמרא מדובר באופן שטוען אין לך ביד, שאין פירושו שלא לזה מעולם, אלא שאין לו בידו עתה, ועל כן מוכרחים אנו לפרש שהעדים המכחישים אותו מעידים שיש לו בידו עתה, שאם לא כן אינו מוחזק כפרן על פיהם כלל. אבל הרמב"ם מדבר באופן שטען שלא היו דברים מעולם, ועל כן אף אם אין העדים מעידים אלא שהלוהו בפניהם, הרי הוחזק כפרן על פיהם. ח. **אמנם** החזון איש (ח"מ סי' ז' אות ו') כתב שדבר תמוה הוא לומר כן, שהרמב"ם כתב דין שלא הוזכר כלל בגמרא [שכן הדין המבואר במס' שבועות (מ"ב)], כתב הרמב"ם אחר כך בהלכה ג', והשמיט את דברי רבי יוחנן שבגמרא (ז"מ ז'), אלא ודאי הרמב"ם מפרש כן בדברי רבי יוחנן, שהנתבע החליף טענתו לאחר שהעידו העדים שלוה, ואמר ליתיה ופרעתי, ובוהו הוחזק כפרן, ואינו נאמן לומר שפרע אלא אם יביא עדים שפרע, ואז יפטר, כיון שחזר בו ממה שהודה שלא פרע, ועדים מעידים שפרע. ואילו מה שאמרו שהאומר לא ליתיה כאומר לא פרעתי היינו כשמחזיק בטענתו שלא לזה, וכדברי המבי"ט.

ט. **אמנם** החזון איש (ח"מ סי' ז' אות ו') כתב שאין טענה זו מספקת לדחות את ראיית המבי"ט, שהרי סוף סוף כיון שדעת הרמ"ה שאינו יכול לחזור בו מטענתו הראשונה אם הכחישוהו עדים אחר כך, משום שהוא טוען וחוזר וטוען, אם כן לא יועילו לו עדים גם כן על טענתו השניה כיון שאנו הולכים אחר טענתו הראשונה, אלא על כרחך שאם מביא עדים נאמן הוא לחזור בו.

וליתיה ופרעתי, אין מקבלין ממנו, אלא הוחזק כפרן ומשלם. אבל אם השיב איני חייב, או אין לך בידי כלום, או שקר אתה טוען וכן כל כיוצא בזה, והלך התובע והביא עדים שהלוהו בפניהם, ואמר הנתבע כן היה אבל החזרתי לו פקדונו, או פרעתי חובו, לא הוחזק כפרן ונשבע היסת ונפטר.

ו. **המגיד** משנה ביאר שם, שמקור דברי הרמב"ם הם מדברי רבה בר בר חנה בשם רבי יוחנן בגמרא (ז"מ ז'), שמי שתבעו חבירו מנה, וטען הנתבע אין לך בידי כלום, והעדים מעידים אותו שיש לו, וחזר הנתבע וטען שפרע, כבר הוחזק כפרן לאותו ממון. והביאו שם בגמרא, שגם רבי חייא הורה כך במעשה של שבתאי בנו של רבי מרינוס, שכפר בתביעת כתובת כלתו ואמר שלא היו דברים מעולם, ואחר כך טען שפרע לה, ופסק רבי חייא שהחזק כפרן. וביאר המגיד משנה שהרמב"ם סובר, שמה שהוחזק כפרן באופן שטען אין לך ביד, היינו רק משום שהעידו העדים שהוא עדיין בידו עתה, ועל כן הוחזק כפרן על פי טענתם, ואינו נאמן לטעון פרעתי עד שיכיר את טענתו בעדים, אבל באופן שאינם מעידים שהוא עדיין בידו עתה, אלא מעידים שלוה, שאז אפשר לפרש מה שאמר אין לך ביד, שאכן לזה אולם כבר פרע קודם לכן, אינו הוחזק כפרן. וביאר המבי"ט, שמה שמשמע מדברי המגיד משנה שאינו נאמן לטעון שפרע קודם לכן, ואפילו אם עדים מעידים כדבריו, היינו דוקא לפירושו, שהעדים מעידים שיש לו בידו עתה, ונמצא שהעדות השניה מכחשת את העדות הראשונה, אולם באופן שאין העדים מעידים אלא שלוה, ואינם מעידים שיש בידו עתה, הנה כשטוען שכבר פרע קודם לכן, אם מבררם בעדים, מקבלים דבריהם,

סעיף א

ועל כרחק צ"ש לו עדים שפרע מיירי, לדלעיל קא, וכ"כ בעל התרומות ריש שער י"א (ח"א ס"ג) להדיא דין זה גם איש לו עדים, והא השתא קא הדר מטענת לא לוימי וטען פרעמי צ' פעמים, עכ"פ היה לנו להשגיחו היסת. ודומק לומר דשאי הכא שלא טען פרעמי עד אחר שצאו עדים ואמרו שפרע דהוי כעומד בטענת לא לוימי. ועוד, דמשמע מדברי הטור דכ"ש אס ואין המלוה חייב שבועה אין כאן עדים כלל שפרע דאין משגיחו היסת, ואס איתא דלי הוה מיימי סהדי לא הוה משלס, א"כ אין יתכן שלא ישיגעו היסת, אלא ודאי אפילו אמר פרעמי ומציא עדים שפרע חייב לשלס, דכיון שכבר טען לא לוימי, הרי הודה שלא פרע והודאת בע"ד כמאה עדים דמי ופסל לכל עדים שצולס. וכ"כ ניימוק"י סוף בתרא (עמ' רכ) דאס טען על השטר מוויף הוא ואח"כ נתקיים השטר, שוב אינו נאמן להציא עדים שפרע, שכל האומר מוויף הוא ולא לוימי, כאומר לא פרעמי דמי, עכ"ל. וכן משמע מדברי הסמ"ע סימן זה סק"ו ושאר אחרונים. לכך נ"ל דהדברים ככתבן, ודברי הרב המגיד והרי"ז"ג שהציא הם הכל כפשטן, והמעין יעין כלל המקומות ויראה כי כן הוא: א) שהרי הוחזק זה כפרן. הוא לשון הרמז"ם (פ"ו מטוען ונטען ה"ג), וכבר כתב הר"ש"ל דהשגות, אין לומר לזה הטעם. ויראה שלכך הגיה הר"צ דכל האומר כו'. ואפשר כוונת הרמז"ם להורות דאפילו יטעון אח"כ פרעמי לא יחא נאמן:

והיה הוחזק זה כפרן

כיון שמתוך דברי הלוה נשמע שמודה שלא פרע, והרי גם הודאחו כמאה עדים, וסלק זה כנגד זה ונשאר הוחזק כפרן צמה שאמר שלא ליה. וא"כ צ"ע על מור"ם שג"כ סיים צהאי טעמא שכתבתי, שהרי כתב ז"ל, ומה שאומר לא ליה הרי הוכחש צעדים, וא"כ לא הו"ל לשנות דברי הרמז"ם והטור ולכתוב יותר ממאה עדים. ויראה דכתב כן משום דסיים המחבר וכתב דאס לאחר שפרעו חזר וכתב ואמר פרעתי צ' פעמים אין משגיחין אותו היסת על טענה זו, ושם משמע למור"ם דהוא מה"ט דהודאת פיו הוא יותר ממאה עדים, דאל"כ קשה הא כבר נתבאר צטור [צטור סימן כ"ט] וצטור סימן מ"ו (סעיף לו) דכל היכא דאמרינן סלק עד נגד עד כמי שאינו, עדיין נשארת תביעת המוצע וחיוב ליטבע עליה היסת כאילו תבעו בלא עד, משו"ה כתב דשאי הכא דהודאחו שהודה שלא פרעו הוא עדיף מעדים שכנגדו ומגרעין תביעתו, כ"ל דעת מור"ם. אצל צפרישה כתבתי דגם שם א"ל להאי טעמא, אלא היינו טעמא, דלא תיקנו שזענת היסת אלא משום החזקה דאין אדם מוצע למי שאין לו עליו כלום, משא"כ זה שצא לתבעו על שפרעו צ' פעמים והוא כבר הודה צ"ד שלא פרעו מתחילה. ועיין צעיר שושן (סעיף ה) שדבריו מגומגמין, שכתב כאן כלשון מור"ם וצטומן כתב טעם אחר, וצ"ל"ה נמי נראים דבריו מגומגמין שם וכמ"ש בצמון (סק"ד): א) שהרי הוחזק זה כפרן. ואינו דומה לתשד

ביאורי שו"ע

ואין המלוה חייב שבועה, כלומר, אף שבסתם הלוואה יכול הלוה לתבוע מהמלוה שישבע שלא פרעו, כמבואר להלן (סי' פז ס"ג), כאן אין הלוה יכול להשביע את המלוה שלא נפרע, שהרי הוחזק לזה זה ככפרן במה שאמר בתחילה שלא ליה, ואינו נאמן כלל לומר שפרע, אף לא לענין זה שיצטרך המלוה להשבע שלא נפרע.

ביאורי סמ"ע

דאמרינן סלק עד נגד עד כיון שהם מכחישים זה את זה, וכל אחד מהעדים הוא כמי שאינו, מכל מקום עדיין נשארת תביעת התובע, וחייב הנתבע לישבע עליה שבועת היסת כאילו תבעו בלא עדי, ולפי זה אף בענינו, אם נבטל את עדות העדים שפרע ואת הודאת הלוה שלא פרע, כיון שהם מכחישים זה את זה, וטוען עתה הלוה שפרע פעמיים, היה לנו לחייב את המלוה לישבע שבועת היסת להכחיש את תביעתו, משום הכי כתב הרמ"א דשאני הכא - שונה הדבר כאן, בהודאת בעל דין המכחישה את עדות העדים, מהכחשה של עד נגד עד, כיון דהודאתו של הלוה שהודה מתחילה שלא פרעו למלוה, הוא עדיף מעדים שכנגדו המעידים שפרע, כי הודאתו היא 'יותר' ממאה עדים, ולכן כאן מגרעין את תביעתו שתובע עתה את המלוה, ואין המלוה צריך להשבע אפילו היסת, כן צריך לפרש דעת מור"ם.

מתוך עדותם, כיון שמתוך דברי הלוה נשמע שמודה שלא פרע, והרי גם הודאתו כמאה עדים, וכיון שכוחם שוה, סלק את זה - עדות העדים שפרע, כנגד זה - הודאת הלוה שלא פרע, ונשאר הוחזק כפרן במה שאמר שלא ליה. ואם כן צריך עיון על דברי מור"ם [הרמ"א] שגם כן סיים את דבריו כאן בהאי טעמא שכתבתי, שחייב הלוה הוא משום שהוחזק כפרן, שהרי כתב וזה לשונו 'ומה שאומר לא ליה הרי הוכחש בעדים', ואם כן לא הוה ליה לרמ"א לשנות את דברי הרמב"ם והטור שכתבו שהודאת בעל דין 'כמאה עדים' ולכתוב 'יותר' ממאה עדים.

ונראה לפרש דכתב כן הרמ"א, שהודאת בעל דין 'יותר' ממאה עדים, לא מחמת הדין האמור כאן, אלא משום מה דסיים המחבר וכתב בהמשך הסעיף, דאם לאחר שפרעו הלוה מחמת שחייבוהו בית דין חזר הלוה ותבעו למלוה, ואמר לו פרעתיך שני פעמים, היינו פעם אחת קודם שתבעתי בדין ופעם שניה לאחר שחייבוני בית דין לשלם, אין משביעין אותו - את המלוה שבועת היסת על טענה זו, ושם משמע למור"ם דמה שאין משביעין את המלוה שבועת היסת הוא מהאי טעמא דהודאת פיו של הלוה במה שהודה מתחילה שלא פרע, הוא יותר ממאה עדים, ולכן שוב אינו יכול לחזור ולתבוע את המלוה בטענה שפרעו בתחילה. דאם לא כן שהודאתו נחשבת 'יותר' ממאה עדים, אלא רק כמו מאה עדים, קשה, הא כבר נתבאר בטור סוף סימן כ"ט (ס"ב), ובסוף סימן מ"ו (סל"ו), דכל היכא

מקורות והערות

א. בהמשך הסימן, מסעיף ד' ואילך, יבואר דין מי שהוחזק כפרן.
 ב. לשון השלחן ערוך כאן היא על פי לשון הרמב"ם (טוען ונטען פ"ו ה"ג), שכתב שאין המלוה חייב שבועה, שהרי הוחזק זה כפרן, אמנם לא התבאר בדברי הרמב"ם והשלחן ערוך לאיזו שבועה כוונתם, ומדברי השי"ן (סק"ג) וביאור הגר"א (סק"ה) מבואר שהכוונה לשבועה שלא נפרע. אולם החומים (סק"ג) ביאר שהיה צד לומר שהלוה יכול לתבוע מהמלוה שישבע שהיתה הלוואה, ועל זה כתב הרמב"ם שאין המלוה צריך להשבע, כיון שהלוה הוחזק כפרן, וכוונתו שלא תקנו חכמים שבועת היסת לאנשים שהוחזקו כפרנים על פי עדים בבית דין.
 ג. בטור שם כתב בשם רב מתתיה גאון לגבי עדים החתומים על השטר, שאם בעת קיום חתימותיהם אמר אחר מהם, ששטר זה נכתב על איזה תנאי, והעד האחר אמר שלא נכתב ו.

על איזה תנאי, אותו המעיד שנכתב על תנאי נאמן. ומכל מקום צריך הנתבע להשבע שבועת היסת שהשטר היה על תנאי.
 ד. ואף לגבי גלגול שבועה שהוא דין דאורייתא, יש חילוק בין אם הודאת בעל דין נחשבת כמאה עדים או לא. שלדברי הרמ"א שהודאתו נחשבת יותר ממאה עדים, אינו יכול אחר כך לגלגל שבועה על המלוה שלא פרעו פעמיים, ואילו בסתם עדים המכחישים זה את זה, יכול לגלגל שבועה על המלוה. חתם סופר (שו"ת טו"ם סי' נט, הו"ד נפמתי משנה סק"ג).
 ה. המ"ז ביאר את כוונת הרמ"א באופן אחר, שאילו אין הודאתו נחשבת יותר ממאה עדים, היה לנו להעמיד הודאתו הנחשבת כשני עדים כנגד שני העדים, ולהעמידו בחזקת כשרותו ולא הוחזק כפרן כלל, לכן כתב הרמ"א שהודאתו נחשבת ליותר ממאה עדים.
 ו. כמבואר בגמרא (שטע"ט מ:).